

Порощук В. П.

П59 Українська мова. 4-й клас. II семестр (за підручником М. Д. Захарійчук, А. І. Мовчун). — Х. : Вид. група «Основа», 2017. — 199, [1] с. — (Серія «Початкова школа. Мій конспект»)

ISBN 978-617-00-3148-8.

Посібник містить орієнтовне календарно-тематичне планування та розробки компетентісно орієнтованих уроків української мови у 4-му класі (II семестр), складені відповідно до вимог оновленої навчальної програми (у редакції 2016 р.), Орієнтовних вимог до оцінювання навчальних досягнень учнів 1–4-х класів (Наказ МОН від 19.08.2016 № 1009) за підручником М. Д. Захарійчук, А. І. Мовчун (К. : Видавництво «Грамота», 2015).

Зміст конспектів уроків дібраний із метою формування в учнів *предметних компетентностей* (формування мовних знань та вмінь; формування та розвиток навичок мовленнєвої діяльності) та *ключових компетентностей*, зокрема: *комунікативної* (здатність успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) в процесі спілкування; пізнання навколишнього світу; розв'язування життєво важливих завдань); *соціокультурної* (загальнокультурний розвиток учнів; адаптація їх до життя в певному соціальному середовищі; громадянське, патріотичне, морально-етичне, естетичне виховання); *уміння вчитися* (здатність організовувати свою навчальну діяльність; формування почуття відповідальності за виконане завдання; готовність самостійно працювати з новим, доступним за складністю навчальним матеріалом, мати власну думку з приводу обговорюваних питань, обґрунтовувати її), а також *інформаційної, громадянської, здоров'язбережувальної* компетентностей.

Задля зручності використання всі розробки розміщено на окремих аркушах. Поля для записів дадуть змогу вчителю, користуючись запропонованим у посібнику матеріалом, скласти власні плани-конспекти уроків курсу.

Для вчителів початкової школи.

УДК 37.016

ЗМІСТ

Орієнтовне календарно-тематичне планування	5
Числівник	7
Урок 65. Загальне уявлення про числівник як частину мови. Питання до кількісних і порядкових числівників. Вимова і написання слова <i>посередині</i>	7
Урок 66. Вимова і написання найуживаніших числівників, уживання їх у мовленні. Робота з орфографічним словником. Вимова і написання слів <i>шістнадцять, п'ятсот, шістсот</i>	12
Урок 67. Вимова і написання найуживаніших числівників, уживання їх у мовленні. Робота з орфографічним словником	17
Урок 68. Практичне засвоєння вимови і написання відмінкових форм окремих числівників (11, 14, 16, 50, 60, 70, 80, 1000). Вимова і написання слів <i>вісімдесяти, п'ятдесяти, сімдесяти, шістдесяти</i>	22
Урок 69. Практичне засвоєння вимови і написання відмінкових форм окремих числівників (11, 14, 16, 50, 60, 70, 80, 1000)	27
Урок 70. Словесні формули на означення показників часу протягом доби. Вимова і написання слова <i>вчора</i>	31
Займенник	36
Урок 72. Поняття про займенник як частину мови. Спостереження за роллю займенників у тексті	36
Урок 73. Особові займенники. Їхнє значення, синтаксична роль	40
Урок 74. Займенники 1-ї особи однини і множини. Їхнє відмінювання. Вимова і написання слів <i>взимку, влітку</i>	44
Урок 75. Займенники 2-ї особи однини і множини. Їхнє відмінювання	49
Урок 76. Займенники 3-ї особи однини і множини. Їхнє відмінювання. Вживання приставної букви <i>н</i> у займенниках 3-ї особи	53
Урок 78. Уживання займенників з прийменниками. Роздільне написання прийменників із займенниками. Вимова і написання слова <i>восени</i>	57
Урок 79. Побудова сполучень слів і речень із займенниками у різних формах	62
Урок 80. Вправи на використання займенників для зв'язку речень у текстах. Удосконалення текстів шляхом використання займенників замість лексичних повторів	66
Урок 82. Аналіз перевірної роботи. Оцінювання результатів навчання	71
Дієслово	76
Урок 83. Повторення вивченого про дієслово (<i>питання, значення, роль у реченні, зв'язок з іменниками</i>). Спостереження за дієсловами різних семантичних груп. Вимова і написання слова <i>попереду</i>	76
Урок 85. Узагальнення і розширення уявлень про лексичне значення дієслів. Дієслова-синоніми, дієслова-антоніми. Робота зі словниками синонімів та антонімів	81
Урок 86. Багатозначні дієслова. Вживання дієслів у прямому і переносному значеннях. Вимова і написання слів <i>ліворуч, праворуч</i>	85
Урок 88. Аналіз перевірної роботи. Оцінювання результатів навчання	90
Урок 89. Неозначена форма дієслова (<i>початкова форма</i>). Спостереження за вживанням дієслів неозначеної форми у приказках і прислів'ях, порадах, інструкціях. Вимова і написання слова <i>мільйон</i>	93

Урок 90. Побудова порад, інструкцій. Закріплення правопису <i>не</i> з дієсловами	99
Урок 91. Часи дієслова. Змінювання дієслів за часами і числами. Вимова і написання слова <i>тепер</i>	103
Урок 93. Часи дієслова. Змінювання дієслів за часами і числами. Вимова і написання слова <i>напам'ять</i>	108
Урок 94. Спостереження за роллю дієслів у текстах розповідного та описового характеру. Розвиток умінь вибирати з-поміж поданих дієслів те, що найбільш відповідає мовленнєвій ситуації, уникати одноманітності у використанні дієслів в усних і письмових висловлюваннях різних типів	113
Урок 95. Дієслова на <i>-ся</i> (<i>літературна вимова і правопис</i>). Спостереження за значенням дієслів на <i>-ся</i> у тексті. Утворення (<i>за зразком</i>) різних форм дієслів на <i>-ся</i> і вживання їх у реченнях, мовленні	117
Урок 97. Аналіз перевірної роботи. Оцінювання результатів навчання	121
Прислівник	126
Урок 98. Поняття про прислівник як частину мови (<i>значення, питання, роль у реченні, зв'язок з дієсловами</i>). Незмінюваність — основна граматична ознака прислівників. Прислівники, близькі та протилежні за значенням. Поширення речень (<i>тексту</i>) прислівниками. Вимова і написання слів <i>вперед, ззаду, назад</i>	126
Урок 100. Практичне ознайомлення з правописом найуживаніших прислівників. Використання орфографічного словника для перевірки написання прислівників. Вимова і написання слів <i>ввечері, вдень, вранці</i>	131
Урок 101. Побудова речень з однорідними членами, вираженими прислівниками. Написання найуживаніших прислівників. Вимова і написання слів <i>щогодини, щотижня</i>	137
Урок 102. Спостереження за роллю прислівників у тексті. Обирання з-поміж поданих прислівників тих, що найбільше відповідають меті та типу висловлювання. Уживання прислівників під час побудови текстів. Написання найуживаніших прислівників	142
Урок 104. Аналіз перевірної роботи. Оцінювання результатів навчання	146
Повторення вивченого у початкових класах	150
Урок 106. Текст. Речення	150
Урок 107. Слово. Значення слова	155
Урок 109. Аналіз перевірної роботи. Оцінювання результатів навчання	160
Урок 110. Частини мови. Іменник. Прикметник	164
Урок 111. Числівник. Займенник	169
Урок 112. Дієслово. Прислівник	174
Урок 113. Узагальнювальний урок з теми «Повторення вивченого у початкових класах»	179
Урок 115. Аналіз перевірної роботи. Оцінювання результатів навчання	183
Урок 117. Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових ситуаціях	187
Урок 118. Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових ситуаціях	191
Урок 119. Підсумковий урок	195
Література та Інтернет-ресурси	199

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

№ з/п	Тема уроку	Дата
Числівник		
65	Загальне уявлення про числівник як частину мови. Питання до кількісних і порядкових числівників. Вимова і написання слова <i>посередні</i>	
66	Вимова і написання найуживаніших числівників, уживання їх у мовленні. Робота з орфографічним словником. Вимова і написання слів <i>шістнадцять, п'ятсот, шістсот</i>	
67	Вимова і написання найуживаніших числівників, уживання їх у мовленні. Робота з орфографічним словником	
68	Практичне засвоєння вимови і написання відмінкових форм окремих числівників (<i>11, 14, 16, 50, 60, 70, 80, 1000</i>). Вимова і написання слів <i>вісімдесяти, п'ятдесяти, сімдесяти, шістдесяти</i>	
69	Практичне засвоєння вимови і написання відмінкових форм окремих числівників (<i>11, 14, 16, 50, 60, 70, 80, 1000</i>)	
70	Словесні формули на означення показників часу протягом доби. Вимова і написання слова <i>вчора</i>	
71	Урок розвитку зв'язного мовлення	
Займенник		
72	Поняття про займенник як частину мови. Спостереження за роллю займенників у тексті	
73	Особові займенники. Їхнє значення, синтаксична роль	
74	Займенники 1-ї особи однини і множини. Їхнє відмінювання. Вимова і написання слів <i>взимку, влітку</i>	
75	Займенники 2-ї особи однини і множини. Їхнє відмінювання	
76	Займенники 3-ї особи однини і множини. Їхнє відмінювання. Вживання приставної букви <i>н</i> у займенниках 3-ї особи	
77	Урок розвитку зв'язного мовлення	
78	Уживання займенників з прийменниками. Роздільне написання прийменників із займенниками. Вимова і написання слова <i>восени</i>	
79	Побудова сполучень слів і речень із займенниками у різних формах	
80	Вправи на використання займенників для зв'язку речень у текстах. Удосконалення текстів шляхом використання займенників замість лексичних повторів	
81	Перевірні роботи: перевірка мовних знань і вмій з тем «Числівник», «Займенник»	
82	Аналіз перевірної роботи. Оцінювання результатів навчання	
Дієслово		
83	Повторення вивченого про дієслово (<i>питання, значення, роль у реченні, зв'язок з іменниками</i>). Спостереження за дієсловами різних семантичних груп. Вимова і написання слова <i>попереду</i>	
84	Урок розвитку зв'язного мовлення	
85	Узагальнення і розширення уявлень про лексичне значення дієслів. Дієслова-синоніми, дієслова-антоніми. Робота зі словниками синонімів та антонімів	
86	Багатозначні дієслова. Вживання дієслів у прямому і переносному значеннях. Вимова і написання слів <i>ліворуч, праворуч</i>	
87	Перевірні роботи: контрольний диктант	
88	Аналіз перевірної роботи. Оцінювання результатів навчання	
89	Неозначена форма дієслова (<i>початкова форма</i>). Спостереження за вживанням дієслів неозначеної форми у приказах і прислів'ях, порадах, інструкціях. Вимова і написання слова <i>мільйон</i>	
90	Побудова порад, інструкцій. Закріплення правопису <i>не</i> з дієсловами.	
91	Часи дієслова. Змінювання дієслів за часами і числами. Вимова і написання слова <i>тепер</i>	
92	Урок розвитку зв'язного мовлення	
93	Часи дієслова. Змінювання дієслів за часами і числами. Вимова і написання слова <i>напам'ять</i>	

№ з/п	Тема уроку	Дата
94	Спостереження за роллю дієслів у текстах розповідного та описового характеру. Розвиток умінь вибирати з-поміж поданих дієслів те, що найбільш відповідає мовленнєвій ситуації, уникати одноманітності у використанні дієслів в усних і письмових висловлюваннях різних типів	
95	Дієслова на <i>-ся</i> (літературна вимова і правопис). Спостереження за значенням дієслів на <i>-ся</i> у тексті. Утворення (за зразком) різних форм дієслів на <i>-ся</i> і вживання їх у реченнях, мовленні	
96	Перевірні роботи: контрольне списування	
97	Аналіз перевірної роботи. Оцінювання результатів навчання	
Прислівник		
98	Поняття про прислівник як частину мови (значення, питання, роль у реченні, зв'язок з дієсловами). Незмінюваність — основна граматична ознака прислівників. Прислівники, близькі та протилежні за значенням. Поширення речень (тексту) прислівниками. Вимова і написання слів <i>вперед, ззаду, назад</i>	
99	Урок розвитку зв'язного мовлення	
100	Практичне ознайомлення з написанням найуживаніших прислівників. Використання орфографічного словника для перевірки написання прислівників. Вимова і написання слів <i>ввечері, вдень, вранці</i>	
101	Побудова речень з однорідними членами, вираженими прислівниками. Написання найуживаніших прислівників. Вимова і написання слів <i>щогодини, щотижня</i>	
102	Спостереження за роллю прислівників у тексті. Обирання з-поміж поданих прислівників тих, що найбільше відповідають меті та типу висловлювання. Уживання прислівників під час побудови текстів. Написання найуживаніших прислівників	
103	Перевірні роботи: перевірка мовних знань і умінь з тем «Дієслово», «Прислівник»	
104	Аналіз перевірної роботи. Оцінювання результатів навчання	
105	Урок розвитку зв'язного мовлення	
Повторення вивченого у початкових класах		
106	Текст. Речення	
107	Слово. Значення слова	
108	Перевірні роботи: контрольний диктант	
109	Аналіз перевірної роботи. Оцінювання результатів навчання	
110	Частини мови. Іменник. Прикметник	
111	Числівник. Займенник	
112	Дієслово. Прислівник	
113	Узагальнювальний урок з теми «Повторення вивченого у початкових класах»	
114	Підсумкова контрольна робота за рік (ДПА)	
115	Аналіз перевірної роботи. Оцінювання результатів навчання	
116	Урок розвитку зв'язного мовлення	
117	Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових ситуаціях	
118	Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових ситуаціях	
119	Підсумковий урок	

Примітка. Кількість годин на вивчення кожної теми вчитель визначає самостійно, орієнтуючись на рівень підготовленості класу (подане планування є орієнтовним). Матеріали для уроків розвитку зв'язного мовлення та уроків корекції, контролю й оцінювання знань — в окремих посібниках Видавничої групи «Основа».

ЧИСЛІВНИК

Дата _____

Клас _____

УРОК 65. ЗАГАЛЬНЕ УЯВЛЕННЯ ПРО ЧИСЛІВНИК ЯК ЧАСТИНУ МОВИ. ПИТАННЯ ДО КІЛЬКІСНИХ І ПОРЯДКОВИХ ЧИСЛІВНИКІВ. ВИМОВА І НАПИСАННЯ СЛОВА *посередині*

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** навчати учнів упізнавати серед слів числівники, ставити до них питання, правильно вживати числівник у мовленні та застосовувати набуті знання про числівник на практиці; вправляти учнів у вимові та написанні слова *посередині*; розвивати культуру мовлення; виховувати бажання говорити грамотно;
- **формування ключових компетентностей:**
  - уміння вчитися:* навчати учнів організовувати свою навчальну діяльність, добре орієнтуватися в підручнику, дотримувати єдиних вимог оформлення письмових робіт;
  - комунікативної:* розвивати вміння спілкуватися усно і письмово, користуватися різними видами мовленнєвої діяльності;
  - інформаційної:* формувати здатність аналізувати й відтворювати потрібну інформацію, знаходити необхідні знання;
  - соціальної:* навчати використовувати набуті знання і вміння під час виконання соціальних ролей; сприяти підвищенню ефективності та актуалізації навчальної діяльності школярів.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: картки з текстом; прислів'я, фразеологізми; мікрофон.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Повідомлення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

— Сьогодні на уроці ви дізнаєтеся про нову частину мови. Навчіться впізнавати її серед інших частин мови, ставити питання та правильно вживати в мовленні.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. «Мозковий штурм»

— З-поміж поданих слів знайдіть відомі вам частини мови.

Працюю, день, красивий, під, п'ять, школа, восьмий.

— Які слова ви не змогли пояснити?

— На що вказують ці слова?

— На які питання відповідають?

— З якою частиною мови пов'язані?

Висновок. Слова, що означають кількість предметів або їхній порядок під час лічби, називаються *числівниками*.

2. Довідкове бюро

Цікаво знати!

Людині часто доводилося щось лічити: години, дні, гроші, роки тощо, тобто встановлювати кількість предметів, позначати її на письмі відповідними цифрами.

Звідки взялися цифри? Як виникла лічба?

Виявляється, потребу в цьому породило саме життя. Звісно, первісна людина не користувалася такими словами: «один», «три», «чотири» тощо. Для того щоб порахувати предмети, достатньо показати їх на пальцях. Загнувши всі пальці на одній руці, робили те саме на другій. А коли пальців бракувало, продовжували лічбу на тих самих пальцях знову. У сиву давнину люди лічили десятками. Учені вважають, що десяткова система числення (*якою, до речі, користуємося і ми*) пішла від десяти пальців на руках.

Перші цифри з'явилися приблизно тоді ж, коли і перші букви. Стародавні греки записували їх просто буквами: А — один, В — два тощо. Слов'яни тривалий час цифри на письмі зображували буквами кириличного алфавіту. За потреби позначити велику кількість предметів, використовували описові зврати.

Арабські цифри, як відомо, винайдено в Індії. Чому ж їх називають арабськими? Таку назву цифри отримали тому, що набули значного поширення у світі взагалі та в Європі зокрема саме завдяки арабам. Навіть слово «цифра» арабського походження й означає «нуль».

У нашій країні арабські цифри офіційно введені на початку XVIII століття, тобто разом із введенням азбуки.

3. Робота за підручником (с. 110–111)

1) Технологія «Інтерв'ю» (за вправою 254).

- а) Відповіді на запитання.
- б) Самостійна письмова робота.

— Запишіть відповіді на запитання. Підкресліть слова, що відповідають на питання *скільки? котрий? котра? котре?*.

— Які зі слів позначають кількість предметів, а які — їх порядок під час лічби?

2) Ознайомлення з правилом (с. 110).

- Яка частина мови називається числівником?
- На які питання відповідає?
- Наведіть приклади числівників.

3) Вправа «Річечка» (за вправою 255).

— Прочитайте числівники. Поставте до них питання.
— Складіть словосполучення числівників з іменниками. Запишіть. Поставте наголос у числівниках.

4) Робота в парах (за вправою 256).

— Прочитайте текст. Доберіть заголовок.
— Чи зрозуміли ви, у якому порядку переставляє ніжки стонога?
— Чому їй бракує чотирьох ніжок?
— Випишіть із тексту числівники. Поставте до них питання. Підкресліть наголошений склад у числівниках.

Ознайомлення із правилом уживання числівників у сполученні з іменниками (с. 112)

— Складіть речення зі словосполученнями *в шістьох фірмах, семи олівців*.

4. Розігрування ситуацій

— Що ви порадите дівчинці?

Іменинниці принесли в подарунок дві однакові ляльки. Що їй робити?

- 1) Увічливо подякувати подругам. (*Дякую! Тепер у мене буде дві однакові ляльки. Ми будемо гратися разом!*)
- 2) Увічливо подякувати, але сказати, що дві однакові ляльки не потрібні. (*Дякую! Але навіщо мені дві однакові ляльки?*)
— Знайдіть у тексті числівники. Поставте до них питання.

5. Вікторина «Чи знаєте ви казки?»

— Дайте відповідь на запитання одним словом. Якою частиною мови будуть ці слова?

Чи знаєте ви казки?

- Скільки козенят було у багатодітної Кози?
- Котрою по порядку тягла ріпку Мишка?
- Скільки яєць знесла дідові та бабі Курочка Ряба?
- Котрим сином у сім'ї був Іван-дурень?
- Скільки тварин помістилось у рукавичці?
- Котрим по порядку народився у сім'ї Котигорошко?
- Скільки шкур міг за один раз витягнути з Дніпра Кирило Кожум'яка?
- Котрою по порядку була Лисичка серед тварин, що зустрілись у лісі Колобоківі?

6. Фізкультхвилинка

Тишу улаштуймо, діти...
Можем з вами уявити,
Що ми літери малі?
Наші літери втомились,
Оченята в них закрились,
А тепер всі потягнулись,
Вправо, вліво оглянулись,
Ручки вгору підняли,
Ніби сонце обняли,
Опустились до землі
І сховались у траві.
Знову вправу повторіть,
Літери мої, не спіть!
Ручки знову протягніть,
Пальчики в кулак зігніть,
Тепер ними потрясли —
Раз, два, три!
Раз, два, три!
Вправу зробимо для ніжок.
Підуть ніжки без доріжок.
Високо їх піднімайте,
Ямку краще обминайте,
Перескочим через рів.
Все це робимо без слів:
Язичок відпочиває,
Участі він не приймає.
Сіли дружно за столи.
Літери чи учні ви?

Ольга Придаток

7. Вправа «Знайди помилку»

Учитель роздає учням картки з текстом. Учні записують текст, виправляючи помилки.

I варіант

Чемпіон з бігу з-поміж усіх тварин — гепард. Він уміє бігати зі швидкістю стосорокчотири кілометри за годину. Але витримувати таку швидкість він може лише одну хвилину. Лев може бігти зі швидкістю вісімдесят кілометрів на годину, зебра — шістдесят п'ять, заєц — сімдесят.

За В. Уткіним

II варіант

Восени багато птахів вирушають у вирій. Вони литять шість — вісім годин на добу, решту часу відпочивають або живляться. У середньому за добу вони

прилітають триста кілометрів. Та якщо їм треба перетинати море, а плавати вони неможуть, то летять добу, іноді долаючи відстань до трьох тисяч кілометрів. Висота польоту становить п'ятсот метрів.

— Підкресліть у записаних текстах числівники.

Учні (*за бажанням*) зачитують слова, у яких було виправлено помилки.

8. Гра «Будь уважним»

— Скільки сонечок у небі? (*Одне*)

— Скільки носиків у тебе? (*Один*)

— Скільки в котика хвостів? (*Один*)

— Назвіть ще предмети, явища, яких буває тільки одне. (*Наприклад: днів народжень у році, зима, літ, весна, осінь, ротів, голів тощо.*)

9. Робота над прислів'ями, фразеологізмами

— Поясніть значення прислів'їв, фразеологізмів. Назвіть числівники, вжиті в них.

- Кінь на чотирьох ногах, та й то спотикається.
- Семеро одного не ждуть.
- Сім п'ятниць на тиждень.
- Почуватися на сьомому небі.
- Всім по сім, а мені таки вісім.
- Говорить так, як три дні хліба не їв.
- Краще на п'ять хвилин раніше, ніж на хвилину пізніше.
- Одна нога тут, друга там.
- Мати дві ліві руки.

10. Цікава вправа

Додому брат-гіпопотам несе каміння кілограм.

А сестра гіпопотама — пуху пару кілограмів.

— Кому важче?

11. Конкурс декламаторів

— Пригадайте вірші, у яких зустрічаються числівники.

Наприклад:

Мені тринадцятий минало.

Я пас ягнята за селом.

Чи то так сонечко сіяло,

Чи так мені чого було?

Т. Шевченко

Рідна мова! Рідна мова!

Що єдине нас злива —

Перші матері слова,

Перша пісня колискова.

Олександр Олесь

Оле Лукоїє приходить вночі,

Сни в парасольках своїх несучи:

В першій — для діток казки чарівні,

В другій — бурхливі видіння і сни.

Л. Любарська

12. Вправа на увагу

— Перекажіть текст. Скільки корисних копалин згадується в тексті?

КОРИСНІ КОПАЛИНИ УКРАЇНИ

Корисні копалини — це природні багатства, що люди видобувають із надр землі чи з її поверхні й використовують у народному господарстві. Кам'яне

вугілля, нафта, залізна руда, природний газ, граніт, вапняк, пісок, глина, торф — це корисні копалини.

Дорогою мчать автомобілі, у небі летять літаки, по морю пливуть кораблі. А скільки металевих предметів навколо нас. Чи знаєте ви звідки береться метал? Його виплавляють із залізних руд, що залягають у землі.

Чи могли б працювати мотори літаків, автомобілів, тракторів без пального? А звідки береться пальне? Його виробляють з нафти, яку по трубах викачують із землі.

Тому потрібно дбайливо використовувати корисні копалини.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Робота в парах

— Запишіть словосполучення, поєднавши правильно числівники з іменниками.

П'ятеро, учні; сім, година; чотири, друзів; двісті, метр; тринадцять, година; дев'ять, гривня.

2. Рефлексія

Технологія «Мікрофон»

- З якою частиною мови ознайомилися?
- Що ви можете розповісти про числівник?
- На які питання відповідає числівник? Наведіть приклади.
- Що може означати числівник? Наведіть приклади.

3. Домашнє завдання

Вправа 257, (с. 112).

- Прочитайте слова. Вставте числівники, запишіть.
- Складіть два речення зі словосполученнями (*на вибір*).

Дата _____

Клас _____

**УРОК 66. ВИМОВА І НАПИСАННЯ НАЙУЖИВАНІШИХ ЧИСЛІВНИКІВ,
УЖИВАННЯ ЇХ У МОВЛЕННІ.
РОБОТА З ОРФОГРАФІЧНИМ СЛОВНИКОМ.
ВИМОВА І НАПИСАННЯ СЛІВ *шістнадцять, п'ятсот, шістсот***

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із вимовою і правописом найуживаніших числівників; навчати правильно вживати числівник у мовленні; збагачувати словниковий запас учнів; вправляти їх у вимові та написанні слів *шістнадцять, п'ятсот, шістсот*; розвивати вміння працювати з орфографічним словником; виховувати любов до природи;
- **формування ключових компетентностей:**
  - уміння вчитися:* формувати здатність організовувати свою навчальну діяльність, відразу переключатися на нову роботу; формувати почуття відповідальності за виконане завдання;
  - комунікативної:* розширювати словниковий запас школярів через роботу зі словниками, використання інтерактивних технологій;
  - інформаційної:* навчати використовувати різні способи для розв'язання навчального завдання;
  - соціальної:* сприяти підвищенню ефективності та актуалізації навчальної діяльності школярів; навчати працювати в групах, парах.

Тип уроку: урок формування вмінь і навичок.

Обладнання: мікрофон; фотоілюстрації; прислів'я; малюнки птахів; картки з текстом; орфографічні словники.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Перевірка домашнього завдання

1) *Повторення правила про числівник.*

2) *Вправа «Завдання для однокласника».*

Учні зачитують складені словосполучення і речення.

— Поставте запитання однокласникам за фотоілюстрацією.

3. Повідомлення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

— Сьогодні ми продовжимо ознайомлення із вимовою і правописом найуживаніших числівників, будемо вправлятися в роботі з орфографічним словником.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Мовленнєва розминка

1. Числівник — частина мови, що:

- а) означає предмет;
- б) вказує на кількість предметів або їхній порядок при лічбі;
- в) відповідає на запитання *який?*.

2. Числівники в мовленні використовують:

- а) щоб позначати числа на письмі;
- б) щоб мова наша була насиченою і цікавою;
- в) щоб передавати кількість і порядок предметів при усному і писемному мовленні.

3. Визначте числівники в реченні.

Озеро Самбар, що в Індії, вісім місяців на рік солоне і чотири — прісне.

2. Робота за підручником (с. 112–114)

1) Відгадування загадок (за вправою 258).

— Прочитайте і відгадайте загадки.

— Випишіть числівники, що відповідають на питання *скільки?*. Змініть їх за питаннями *скільких? скільком? скількома? на скількох?*. Запишіть за зразком.

2) Вправа-гра «На уроці математики» (за вправою 259).

— Запишіть математичні вирази словами, використовуючи прийменники *від, до*.

Робота за таблицею

— Запам'ятайте, як вимовляються й пишуться числівники 50, 60, 70, 80.

3) Метод «Читання з передбаченням» (за вправою 260).

а) Читання першого абзацу тексту.

— Чи здогадалися ви, про які палаци йдеться? (*Пори року*)

б) Читання другого абзацу тексту.

— Чи розгадали ви сон дівчинки? (*Місяці, тижні, дні*)

— Спишіть перший абзац тексту, замінюючи цифру словом. Підкресліть числівники. Доберіть до виділених числівників такі, що відповідають на питання *скільки?*. Змініть їх, щоб вони відповідали на питання *скільких? скільком?*.

3. Взаємоперевірка

— Запишіть і підкресліть числівники, що відповідають на питання *скільки?*. Обміняйтеся зошитами і перевірте виконане завдання.

Десять, десятий, дванадцять, двадцятий, двадцяттеро, п'ятнадцятий, перший, сорок.

4. Каліграфічна хвилинка

Ші п'я дц ця ст стн тс от ять шістнадцять п'ятсот шістсот

— Користуючись числами з дужок, запишіть відповіді на запитання.

- З якою швидкістю рухався лижник? (16)
- Скільки сторінок у книжці? (600)
- На яку глибину пірнає кит? (500)

5. Гра «Кола на воді»

Слово *п'ятсот* записують вертикально, на кожену букву учні мають дібрати слово-числівник.

6. Тестування

— Виберіть правильну відповідь, запишіть числівники.

1. Визначте, які букви пропущено в числівнику *ші...надцять*.
а) -*сть*-   б) -*ст*-   в) -*с*-
2. Визначте, які букви пропущено в числівнику *ші...сот*.
а) -*ст*-   б) -*с*-   в) -*сть*-
3. Визначте, які букви пропущено в числівнику *п'я...сот*.
а) -*ть*-   б) -*с*-   в) -*т*-

7. Робота зі словником

У числівниках від п'ятдесяти до вісімдесяти змінюється тільки друга частина: *п'ятдесяти, п'ятдесят'юм*.

— А тепер потренуймося!

Числівники і математика дружать, чи на так? Будьте уважними! Виконайте кілька арифметичних дій. Відповіді записуйте словами.

- Один і чотири — _____
Чотири і п'ять — _____
Три рази по п'ять — _____
Ще чотири додай — _____
П'ять по п'ять — _____
П'ять по десять — _____
Додай ще п'ять — _____
Десять помнож на дев'ять — _____
П'ять по сто — _____
Дев'ять разів по сто — _____

Добре, гарно рахували.
А чи добре записали?

— Перевірте за словником.

8. Робота над прислів'ями

— Поясніть значення прислів'їв. Назвіть числівники, вжиті в них; поставте до них питання.

- З одного поліна вогню не розведеш.
- Доц у жнива, як п'яте колесо до воза.
- Добре там діє, де два оре, а третій сіє.
- От погода: один день блисне, а сім кисне.
- П'ять днів нічого не робимо, а шостий відпочиваємо.

9. «Малюнковий скрайбінг»

Учитель читає текст «Пташині трудодні» та ілюструє його малюнками птахів, про яких ідеться в тексті.

ПТАШИНІ ТРУДОДНІ

Шпак працює на добу сімнадцять годин, ластівка — вісімнадцять, горихвістка — більше двадцяти. Менше їм працювати не можна. Щоб нагодувати своїх пташенят, шпак повинен принести їжі за день біля двохсот разів, ластівка — біля треста, а горихвістка — більше, ніж чотиреста п'ятдесят разів.

— Знайдіть в тексті числівники, поставте до них питання.

10. Фізкультхвилинка

Встали швидко, потяглися,
І навшпиньки піднялися,
Руки вгору, руки вниз,
На всі боки повернись.
Руки ставим перед груди,
Ними ми пружинить будем.
Повернулися наліво,
Руки розвели ми сміло.
Знову ставим перед груди,
Вправо повертатись будем.
Раз, два, три, чотири, п'ять —
Вправи будем повторять.
Потім руки опустили
І швидесенько присіли.
На коліна руки ставим
Спину рівно ми розправим.
Підняли всі трішки п'ятки
І ходим навприсядки.
Піднялися, дітвора,
До роботи знов пора.

11. Робота над загадкою

— Відгадайте загадку, запишіть.

- Це число я знаю, братці,
Чотири по чотири буде... (*шістнадцять*).

12. Робота в групах

Технологія «Акваріум»

— Запишіть питання, на які відповідають числівники.

Коли старшій царівні виповнилося (____) п'ятнадцять років, їй дозволили піднятися на поверхню моря. Наступного року і (____) друга сестра одержала дозвіл піднятися з води нагору і плавати, де схоче. Минув ще рік, і випливла (____) третя сестра.

За Г. К. Андерсеном

13. Вибірковий диктант

— Послухайте вірш, випишіть числівники.

Зайчик ліг серед ялин — один,
І хова його трава — два.
Він злякався, бо з нори — три —
Виліз лис і зуби щирить — чотири.
Вушка в зайчика тремтять — п'ять,
Лис його, напевне, з'їсть — шість.
Треба разом нам усім — сім —
Загукати хором в лісі — вісім,
І рудий поміж дерев — дев'ять —
Утече й не озирнеться — десять.

14. Робота в парах

— Прочитайте оголошення. Назвіть числівники, ужиті в тексті оголошення.

25 січня 2017 року
о 16 годині в актовій залі школи
відбудеться зустріч з відомою
дитячою письменницею *Мариною Павленко*.
Запрошуються всі охочі.

— Складіть і запишіть оголошення про один із важливих заходів, що відбудеться у нашому класі (*школі*).

Візьміть до уваги! Складаючи текст оголошення, обов'язково вживайте числівники.

15. Робота в групах

— Утворіть і запишіть словосполучення з числівниками. З двома (*на вибір*) складіть речення.

1-ша група — 3 (*книжка*), 8 (*година*), 2 (*брат*), 1 (*зустріч*);
2-га група — 3 (*сестра*), 9 (*година*), 10 (*зошит*), 2 (*серія*);
3-тя група — 2 (*подруга*), 10 (*година*), 5 (*день*), 6 (*місяць*).

Звіт груп.

16. Хвилинка-веселинка

Батько питає свого Івася:

- Чому ти тільки двійки та трійки приносиш?
- Треба, тату, з найменшого починати...

І. Страшко

- Назвіть шість тварин, які живуть в Арктиці.
- Два тюлені та чотири білих ведмеді.

17. Робота з орфографічним словником

Учитель дає завдання групам: знайти за 3 хв в орфографічному словнику якнайбільше числівників. Перемагає група, яка знайде і запише більше слів.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Робота в парах

— Виберіть правильну відповідь.

1. На які питання відповідають числівники?

- а) Який? яке? де?;
- б) скільки? котрий? який?;
- в) яка? котрий? що?.

2. Визначте числівники у реченні.

Як черешневий цвіт, злітали один за другим два білих метелики.

- а) Два;
- б) два, один за другим;
- в) один за другим.

3. Визначте групу числівників, що відповідають на запитання *котрий?*.

- а) П'ятьом, десятьом;
- б) п'ятий, десятий;
- в) п'ятьма, десятьма.

2. Рефлексія

Метод «п'яти пальців»

- Які знання я сьогодні отримав(ла)?
- Чого я сьогодні досяг(ла)?
- Який сьогодні був у мене настрій?
- Чим я сьогодні допоміг (допомогла) іншим?
- Що я зробив(ла) для свого здоров'я?

3. Домашнє завдання

Вправа 261, (с. 114).

- Спишіть вправу 260 до кінця. Запишіть цифри словами.
- Підкресліть числівники. Змініть їх так, щоб вони відповідали на питання *котрий? котра? котре? котрі?*.

УРОК 67. ВИМОВА І НАПИСАННЯ НАЙУЖИВАНІШИХ ЧИСЛІВНИКІВ, УЖИВАННЯ ЇХ У МОВЛЕННІ. РОБОТА З ОРФОГРАФІЧНИМ СЛОВНИКОМ

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** закріпити навички вимови і правопису найуживаніших числівників; навчати ставити питання до кількісних і порядкових (без уживання термінів) числівників; удосконалювати вміння працювати з орфографічним словником; розвивати орфографічну пильність; виховувати бажання вивчати рідну мову;
- **формування ключових компетентностей:**
  - уміння вчитися: формувати здатність виконувати самостійні завдання, продумавши послідовність їхнього виконання, свідомо прагнути до самоконтролю;
  - комунікативної: розвивати вміння осмислювати, опрацьовувати інформацію; розширювати словниковий запас учнів через роботу зі словниками;
  - інформаційної: навчати знаходити необхідні знання, доводити та спростовувати судження;
  - загальнокультурної: учити учнів зв'язно висловлюватися.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Обладнання: мікрофон; картки із завданням; ребуси, загадки, фразеологізми; орфографічні словники.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Перевірка домашнього завдання

— Перекажіть сон дівчинки (за вправою 260). Чи розгадали ви його?

Самоперевірка

Один учень зачитує змінені числівники, решта — перевіряють свої роботи.

3. Актуалізація опорних знань

1) Гра «Скільки?».

- Скільки учнів у нашому класі?
- Скільки зошитів лежить на столі?
- Скільки вікон у нашій класній кімнаті?
- Порахувавши, ми можемо назвати, скільки є предметів.

2) Вправа «Мікрофон».

- Що означає числівник?
- Які питання можна поставити до числівників: 3, 60, 500, 235?
- А до числівників: *перший, сотий, тридцять шостий*?
- На які питання відповідають числівники?

4. Повідомлення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

— Сьогодні будемо вправлятися у вимові та написанні найуживаніших числівників, закріплювати вміння працювати із орфографічним словником.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Робота в парах

— Підкресліть словосполучення з числівниками. Складіть з двома (на вибір) речення.

Друга зустріч; сердечна зустріч; перший урок; останній урок;
дружний клас; четвертий клас; нове доручення, третє доручення.

2. Гра «Юні математики»

— Запишіть математичні вирази словами, використовуючи слова *від, до*.

$$48 - 16 = \qquad 53 - 32 = \qquad 60 + 90 =$$

3. Попереджувальний диктант

Наше слов'янське письмо — знайомі й звичайні літери абетки — здолало довжелезний шлях, поки дійшло до нас. Поклав початок цьому один дуже давній і беручий народ — фінікійці, які жили за 30 століть до нас. Їхнє письмо запозичили й удосконалили стародавні греки. Слов'янська азбука була складена за зразком грецької. До 24 грецьких літер було додано ще 19 літер.

На наші українські землі ця азбука прийшла тисячу років тому. Увесь цей час вона змінювалась і вдосконалювалась, аж поки не стала такою, якою ми сьогодні й користуємося.

— Підкресліть числівники, усно поясніть їхнє написання.

4. Робота в групах

Технологія «Акваріум»

Запишіть питання, на які відповідають числівники.

На водоростях лежало (____) одинадцять білих лебединих пер. Еліза побачила (____) одинадцять диких лебедів із золотими коронами на головах. (____) Перший панцир був уже готовий, і Еліза почала плести (____) другий.

За Г. К. Андерсеном

5. Вправа «Влуч у ціль»

— З'єднайте стрілочками форму числівника та питання, на яке він відповідає.

I варіант

П'ятдесятма	<i>скільки?</i>
У шістдесятьох	<i>якого?</i>
Вісімдесятого	<i>який?</i>
Тисячу	<i>скількима?</i>
Сімдесятий	<i>у кількох?</i>

II варіант

Шістнадцятма	<i>скільки?</i>
У п'ятдесятьох	<i>якого?</i>
Вісімдесятого	<i>який?</i>
Тисячу	<i>скількима?</i>
Шістдесятий	<i>у кількох?</i>

— З одним із числівників складіть і запишіть речення.

6. Фізкультхвилинка

Ми на уроці потрудилися
І, мабуть, трохи притомилися.
Тепер настав час відпочинку,
Ми почнемо фізкультхвилинку.
Рано-вранці сонце встало
І проміння всім послало.
Сонце в спинки припікає,
Лиски з нірок вибігають,

На галявині кружляють
І під сонечком стрибають.
З ними ми відпочивали,
Мило з ними танцювали.
Зараз будемо всі сидати
Й далі дружно працювати.

7. Вправа «Чи може помилятися вчитель?»

Робота з орфографічними словниками

— Запишіть числівники, виправляючи помилки. За потреби користуйтеся орфографічними словниками.

Сімдесяти, сто, сорока, шіснадцять, вісімдесят, дванадцять, тринадцять, двадцять три, шіссот, шість, триста сорокдва, девять.

8. Робота з ребусами

— Прочитайте слова.

За 3 мка	пер 6	ві 3 ло
100 янка	100 ляр	100 рона
3 буна	ві 3 на	7 я

(Затримка, першість, вітрило, стоянка, столяр, сторона, трибуна, вітрина, сім'я)

9. Робота над загадками

— Відгадайте загадки. Які числівники там використано?

- Летіла птиця на морозі
Над хатами зимовим днем,
Згубила літеру в дорозі
І стала ... цифрою з нулем.
Що це таке? (Сорока, 40)
Д. Білоус
- До країни Знань ішов мандрівник
І зустрів цікаві складники:
Поєднались префікс і числівник
І зробились назвою ріки. (Прип'ять)
Д. Білоус

- Головата, дженджуриста, сорочок наділа триста, а нога одна. (Капуста)
- Братів цих рівно сім. Вам вони відомі всім.
Кожного тижня колом ходять брати один за одним.
Попрощається останній — з'являється перший. (Дні тижня)
- На сторінці в букварі 33 богатири.
Мудреців богатирів знає кожен грамотій. (Букви)
- Рече віл на сто гір, на сто кроків, на сто потоків. (Грім)
- В родині п'ять братів. Кожен з них має одну сестру. Скільки дітей у цій родині? (6)
- Один біжить, другий лежить, третій кланяється. (Вода, берег, очерет)
- Сімсот соколят на одній подушці сплять. (Соняшник)

10. Робота над фразеологізмами

— Поясніть значення фразеологізмів, замініть їх синонімами.

- Наговорити сім мішків гречаної вовни — ... (наговорити дурниць).
- Почуватися на сьомому небі — ... (радіти).
- Знати, як свої п'ять пальців — ... (дуже добре знати).
- Десятою дорогою обходити — ... (уникати зустрічі).
- Сім п'ятниць на тиждень — ... (часто змінювати рішення).

11. Технологія «Сітка Елвермана»

— Послухайте текст. Обговоріть проблему: «Чи варто економно використовувати папір?».

З однієї тонни деревини можна виготовити сімсот п'ятдесят кілограмів паперу.

А з цього паперу на фабриках зроблять для вас двадцять п'ять тисяч зошитів або надрукують чотири тисячі барвистих дитячих книжок.

З журналу

Так	Проблема	Ні
	Чи варто економно використовувати папір?	

12. Весела лічба

— Додайте риму. Запишіть.

А тепер ми ще полічимо,
без помилок запишемо:
двісті та триста — _____,
триста плюс триста — _____,
по чотиреста двічі — _____.
А коли ще сто додати,
скільки тоді будем мати? _____.

13. Мовознавча хвилинка

— Прочитайте. Випишіть речення з числівниками.

СКІЛЬКИ СЛІВ У МОВІ?

Скільки слів в українській мові? Ніхто не може дати відповіді на це запитання, бо мова постійно збагачується. «Словник української мови» фіксує близько ста тридцяти п'яти тисяч слів. Життя постійно змінюється. З'являються нові слова. Вони збагатять мову. Деякі слова виходять з ужитку.

- Чи знаєте ви слова, що вийшли з ужитку?
- Які нові слова знаєте?

14. Вправа на увагу

— Послухайте текст. Скільки кольорів фарб та скільки рослин згадується в тексті?

ФАРБИ НАШИХ ПРЕДКІВ

Жовту фарбу одержували з черемхового листя, а також з листочків берези, осики, чорної смородини. Усе залежало від того, який був потрібний відтінок. Вишневий колір давала кора верби або берези з додаванням попелу. Соковиту коричневу фарбу одержували, виварюючи дубову кору або вільхову кору, яку збирали навесні. Квіти волошок дарували людям блакитний, м'ята і вероніка — зелений, чорниці — червоний колір. Неодмінна умова виготовлення: використовувати не свіжі квіти чи трави, а висушені.

М. Слабошпицький

15. Гра «Упіймай числівник»

Земля — одна, планет — багато,
на небі — тисячі зірок.
Шість буднів тижня — одне свято,
і безліч у полях квіток.
Число числівник називає,
і всяк школяр це добре знає.
Один, два, три, чотири, п'ять —
учімося, друзі, рахувати.
Вісім ляльок дерев'яних,

кругловидих та рум'яних,
в різнобарвних сарафанах
на столі у нас живуть,
всіх мотрійками зовуть.
Перша лялечка товста,
а всередині — пуста!
Навпіл ляльку огрядну
розділити можна.
В ній побачиш другу
лялечку порожню.
Ти мотрійку цю відкрий —
третя вистрибне, як стій.
Половинку відчини,
наглухо приперту,
і зумієш ти знайти
лялечку четверту.
Вийми цю і подивись:
може, є там ще якісь?
Справді, є тут п'ята.
лялечка пузата.
А у п'ятій просто
заховалась шоста.
А у шостій сьома,
як у себе вдома.
А у сьомій — глянь-но,
восьма — і остання!

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Взаємоперевірка

— Запишіть словосполучення, поєднавши правильно числівники з іменниками. Обміняйтеся зошитами, перевірте виконане завдання.

Вісім, гривня; дванадцять, година; двісті, метр; три, друзів; п'ятеро, діти; один, година.

2. Гра «Мовознавець»

— Оберіть правильно записаний числівник.

1. 600:

а) шіссот;   б) шістсот;   в) шістьсот.

2. 60:

а) шістдесят;   б) шісдесят;   в) шістдисят.

3. 500:

а) п'ятьсот;   б) п'ятссот;   в) п'ятсот.

3. Домашнє завдання

Записати 3–4 загадки, у яких зустрічаються числівники.